

Forskning om läs- och skrivundervisning

Tarja Alatalo
11 oktober 2014
tao@du.se

Vem är jag?

- Grundskollärare 1-7 sv /so 1998
- Magister i pedagogik 2005
- Doktor i pedagogiskt arbete 2011

- Undervisade i åk 1-3 i 10 år

Föreläsningens innehåll

1. Min avhandlingsstudie
2. Forskning om överlämning från förskola till förskoleklass
3. Interventionsstudie läsundervisning

Min avhandlingsstudie

- Möjligheter och hinder för lärare att bedriva skicklig läs- och skrivundervisning
- Alatalo, T. (2011). *Skicklig läs- och skrivundervisning i åk 1-3: om lärares möjligheter och hinder*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Förutsättningar för god läsundervisning

- Att ha kunskaper om processerna i barns läsinlärning
 - Att förstå att och hur det ena bygger på det andra
 - Att med precision kunna identifiera hur långt barnet kommit i sin läsutveckling
 - Att kunna bemöta barnet där det är – både det barn som har svårigheter och det som har kommit längre än sina jämnåriga
- God läsmiljö och sociokulturella processer är viktigt men räcker inte för skicklig läs- och skrivundervisning

Tarja Alatalo

Metod

- Intervjuer med 8 lärare
- Enkät till 300 lärare
- Undersökning av lärares kunskaper om grundläggande läs- och skrivinlärning

Resultat: Möjligheter

- Systematiska program i grundläggande läs- och skrivinlärning (Bornholmsmodellen, God läsutveckling)
 - Skickliga kollegor som svarar på hur- och varför-frågor
 - Samarbete med förskoleklassen och specialläraren
- Hjälper lärare att sätta ögonen på läsprocessen
- Egna kunskaper
 - Samarbete med föräldrar
 - Goda specialpedagogiska resurser

Tarja Alatalo

Resultat: Hinder

- Stor elevgrupp
 - Många elever med olika slags svårigheter
 - Tidsbrist
 - Brist på samarbete med förskoleklass och speciallärare
 - Ensamarbete
 - För lite utbildning i läs- och skriv
 - Brist på kunskaper
- Den som har kunskap om läsinläringens processer kommer troligen längre än den som inte har det

Tarja Alatalo

Exempel från studien

- De allra flesta lärarna strävar efter att se till att alla elever lär sig avkodningsprincipen
- Alla lärare uppger att de haft elever som har läs- och skrivsvårigheter i sin klass (1-3)
- Det finns skolor som har som policy att vänta på att barn mognar
- Det finns skolor som inte har någon specialundervisning, lärare ser det som en brist
- Vanligast med spec.underv. 2 ggr/v
- Lärare tar också själv hand om spec.

Tarja Alatalo

Exempel från kunskapstestet

Språkets strukturer

- Ungefär hälften av lärarna känner till vad fonologisk och fonemisk medvetenhet innebär
- Ungefär hälften känner till vad det är för nytta med att känna till grundordet
- Ungefär hälften känner till vad det är för nytta med att känna till att ett ord är sammansatt

Tarja Alatalo

Exempel kunskapstestet

Stavningsregler

- Betonad kort vokal i ett ord följs av minst två konsonanter. Om det enbart finns ett konsonantljud, dubbeltecknas konsonanten.
- 4-5 lärare kände till regeln
- Dubbelteckning är det som barn/ungdomar har svårast med upp i skolåren

Tarja Alatalo

Exempel från kunskapstestet

- Ungefär hälften känner till hur man kan stava ng-ljudet i svenska språket
- ”Vi är inte där i boken än”
- -Men vi ska bemöta eleverna där de är?

Tarja Alatalo

Reflektion

- Många lärare har bristfälliga kunskaper om språkets strukturer och om läsutvecklingsprocessen
 - låter elever som har knäckt den alfabetiska koden och elever som har läs- och skrivsvårigheter *ensidigt läsa*
 - saknar verktyg för god läs- och skrivundervisning
 - undervisar utan att reflektera över hur deras undervisning påverkar elevers läsutveckling

Tarja Alatalo

Alatalo, T. (2011). *Skicklig läs- och skrivundervisning i åk 1-3: om lärares möjligheter och hinder*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/25658/1/gupea_2077_25658_1.pdf

Överlämningar från förskola till förskoleklass

- Enkät till 36 förskollärare och 38 förskoleklasslärare
- Intervju med 4 förskollärare och 4 förskoleklasslärare
- Görs det överlämningar?
- Vilka erfarenheter har lärarna av överlämning av barns skriftspråkliga utveckling?

Tarja Alatalo

Skriftspråklig utveckling

- Börjar tidigt i interaktion
- Behöver stimuleras på olika sätt och med lek som grundläggande verktyg
- I sexårs-åldern är barn särskilt mottagliga för skriftspråklig stimulans
- Tidig stimulans och systematiska program för utveckling av språklig medvetenhet gynnar alla barn och främst dem som ligger i riskzon för att få svårigheter

Tarja Alatalo

Antagande

- Ett antagande var att överlämningen, för att gynna kontinuitet och långsiktighet, behöver fokusera barns lärande inom de målområden som styrdokumentet anger för förskolans verksamhet.
- Barns språkutveckling är ett prioriterat målområde.
- -Stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta tillvara barnets nyfikenhet och intresse för skriftspråket.

Tarja Alatalo

Kontinuitet och långsiktighet

- I läroplanen anges att utbyte av kunskaper och erfarenheter ska ske mellan personalen i förskola och förskoleklass. Syftet med denna samverkan är att uppmärksamma varje barns behov av stöd och stimulans samt stödja deras lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Tarja Alatalo

Resultat

- Obefintligt med överlämning av skriftspråklig utveckling
- Överlämnandet görs snabbt och om barngruppen.
- Barnen får hälsa på, de får fadderstöd och man vill genomföra ett för barnet fördelaktigt överlämnande
- Pedagogerna trevar sig fram både utan tydliga mål eller riktlinjer för överföring av information.

Tarja Alatalo

Resultat

- Traditioner, bristande samarbete och öppenhet mellan verksamheterna anges hindra samverkan kring överlämnandet.
- Social utveckling prioriteras
- ”Vi ska inte bedöma barn”

Tarja Alatalo

Resultat

- Omsorgsfokus, trygghet och god självkänsla
- Pedagoger är inte vana att tänka på kontinuerligt eller långsiktigt lärande
- Bristfällig utbildning om skriftspråksutveckling
- Kunde inte svara på frågor – indikerar att man inte arbetar systematiskt med läsutveckling

Tarja Alatalo

Resultat

- Förskolans lärare lämnar över barnen med en förhoppning att deras helhetsbetonade pedagogik ska bära in i förskoleklassen.
- Förskoleklassens lärare vill inte veta så mycket, vill se dem med nya ögon.

Tarja Alatalo

Reflektion

- iPads och smarta telefoner gör att barnen kommer in i läsningen tidigare än förr.
- Förskolans lärare ”möter barnen där de är”.
- Förskolläroarutbildningen behöver stärka skriftspråksdelen så att de kan bemöta barnen där de befinner sig.

Tarja Alatalo

Alatalo, T., Meier, J., Frank, E. (2014)
Överlämningar från förskola till förskoleklass.
Forskning om undervisning och lärande, 13: 30-52.

<http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:731077/FULLTEXT02.pdf>

Interventionsstudie

- Samtliga lärare i fklass (23) och åk 1 (23) i en kommun medverkar
- Projektet pågår i 2 år
- Kunskapstest före och efter
- Återkommande intervjuer med 13 lärare under 2 år
- För- och eftertest

Tarja Alatalo

Interventionen

- Föreläsningar om läsinlärningens processer
- Efter varje föreläsning genomför lärarna uppdrag med sina elever
- Kollegiala samtal i grupp, med samtalsledare

Tarja Alatalo

Forskningsfrågor

- Vilken inverkan har interventionen på lärarnas kunskap om läs- och skrivundervisning?
 - Hur uppger lärarna att interventionen inverkar på deras undervisning?

Tarja Alatalo

Preliminära resultat

- Förskoleklassens lärare uppger att de ser det som sin uppgift att arbeta med barnens språkliga medvetenhet, men inte med deras läsinlärning. När de får verktyg att undersöka elevers läsutveckling, upptäcker de barn som avkodar och som läser med relativt flyt.

Tarja Alatalo

Exempel förskoleklasslärare

“Vi bara arbetar utan att veta vad det är vi gör”

“Jag har blivit mer intresserad. Nu vill jag lyssna på barnen och identifiera deras språkliga utveckling djupare. När man lär sig mer om teorin så börjar man att tänka mer på varför man gör saker, det får ett syfte”

Tarja Alatalo

Exempel förskoleklasslärare

- “Jag har arbetat med ordbilder tidigare men har inte förstått vad eller varför” .
- “Nu kunde jag se att barnet var i den logografiska fasen I sin läsutveckling. Det var så kul!”
- “Denna kunskap ger mig och mina kollegor möjlighet att tala om barnens läsutveckling på ett totalt annat sätt än tidigare.”
- “Jag har aldrig gjort något sådant här tidigare. Nu vet jag precis var varje elev befinner sig I sin läsutveckling”.
- “Jag har också kollat varje barns bokstavskunskap, det har jag aldrig tidigare gjort”.

Tarja Alatalo

Preliminära resultat

- Lärare i årskurs ett uppger generellt att de inte har teoretisk kunskap om läsutvecklingens processer och att de följer läseboken. Genom att de får verktyg att undersöka var eleverna befinner sig i läsutvecklingen kan de lättare anpassa och variera undervisningen efter elevernas behov.

Tarja Alatalo

Exempel årskurs 1-lärare

- Ingen av lärarna kände till innebörden av de olika delarna i språklig medvetenhet och hade inte reflekterat över dem.

“Kanske man fick höra begreppen i utbildningen, men det var inget jag lärde mig att använda.”

Man gör saker fast man inte vet vad eller varför. Jag använder läsebok”

“Jag kommer förmodligen att tänka mera på detta än tidigare – arbeta mer med att lyssna på fonem i talat språk”.

“Jag har gjort detta tidigare men utan att reflektera över det”.

“Nu efter uppdraget, har jag blivit mera medveten om vad och varför jag gör olika saker”.

Tarja Alatalo

Exempel årskurs 1-lärare

- En lärare sa att hon aldrig använt begreppen (pseudoläsning etc) eller undersökt barns läsutveckling på det här sättet.
”Jag har aldrig tidigare tänkt på detta så här nyanserat”
- “Det här projektet har gett mig verktyg att förstå och beskriva barns läsning”.
- “Jag undrar om jag ska lyssna på varje elev nu?”
- “Jag har upptäckt att jag behöver anpassa undervisningen och läxorna lite mer efter elevens förmåga”.
- “Förhoppningsfullt har jag möjlighet att fortsätta med detta arbete i framtiden”.

Tarja Alatalo

Reflektioner

- Vilka vinster är det med att lärare i förskoleklass känner till läsutvecklingens processer?
- Skulle läsundervisningen utökas och skulle lärare bli mer professionella om de kände till mer om läsutvecklingen?
- Skulle detta öka svenska barns läsförmåga?
- Vem ska undervisa i åk 1 om/när sexårigas skolstart införs?

Tarja Alatalo

Tack för att ni lyssnade

- Alatalo, Tarja. [Professional Content Knowledge of Grades One – Three Teachers in Sweden for Reading and Writing Instruction : Language Structures, Code Concepts, and Spelling Rules](#), *Scandinavian Journal of Educational Research*, . Artikel : refereegranskat.
- Alatalo, Tarja. [Riskerar insikter om läs- och skrivinlärning att gå förlorade när nya perspektiv på lärande ges allt större utrymme i lärarutbildning och skola?](#), *Pedagogisk forskning i Sverige*, 2014, Vol. 19, No. 1, 56-65. Artikel : refereegranskat.
- Alatalo, Tarja, Meier, Joanna, Frank, Elisabeth. [Överlämningar från förskola till förskoleklass](#), *Forskning om undervisning och lärande*, 2014, Vol. 13, 30-52. Artikel : refereegranskat.

- Alatalo, Tarja. [Sustainable Reading and Writing Instruction : A Question for Teacher Education](#), *The International Journal of Literacies*, 2013, Vol. 19, No. 3, 1-11. Artikel : refereegranskat.
- Alatalo, Tarja. [Har lärare i åk 1-3 möjligheter att genomföra skicklig läs- och skrivundervisning?](#), *Dyslexi*, 2012, Vol. 1, No. 1, 11-13. Artikel : refereegranskat.
Alatalo, Tarja. [Skicklig läs- och skrivundervisning i åk 1-3 : Om lärares möjligheter och hinder](#), Göteborgs universitet, 2011. Doktorsavhandling
- Alatalo, Tarja. [Forskning som stöd i professionaliseringen av lärarna](#), Ingår i: *IPD-rapport*, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet, 2008. Kapitel av bok.